

Kultur / **Bøger**

Hvordan håndterer demokrater populismen?

Udsnit fra bogens forside

ANMELDELSE / 23.06.16

Ifølge den tyske idéhistoriker Jan-Werner Müller skal vi se demokratiets paradokser i øjnene for at kunne imødegå den populisme, der de seneste årtier har kastet sin skygge over liberale demokratier i hele verden.

Malthe Harvald

Ifølge tidligere formand for Det Europæiske Råd, Herman Van Rompuy, er »populisme den største fare« for Europa. Men hvad er populisme og hvem er populisternes? Og hvordan skal vi imødegå den trussel, populisme udgør for det liberale demokrati? Disse spørgsmål er blandt de mest centrale for demokratidebatten i dag.

Den tyske idéhistoriker og professor ved Princeton University Jan-Werner Müller kommer i sit seneste essay *Was ist Populismus?* med en grundig udredning af begrebet populisme, samtidigt med at han retter en skarp kritik af liberale demokrater for en hyklerisk og ineffektiv imødegåelse af populismen, ligesom han også beskylder de europæiske eliter for at misbruge populismebegrebet til at miskreditere deres kritikere. Han sætter således fingeren på nogle af demokratiets ømmeste punkter og tvinger os til at se dets paradokser i øjnene.

Müller har trods sit hastigt voksende opus og betydning – Rune Lykkeberg har kaldt ham den næste generations Jürgen Habermas – endnu ikke opnået den store bevågenhed i Danmark. Ikke desto mindre er hans seneste essay *Was ist Populismus?* mere end aktuelt for dansk politik og offentligt åndsliv.

Müller nuancerer og udvider den gængse forståelse af det gennemtærskede og misforståede begreb. I vanlig systematisk stil fremsætter Müller ti teser, der skal hjælpe til at forstå populismen bedre. De falder i tre overordnede afsnit: Populisme i teorien; populisme i praksis; samt (måske allervigtigst), hvordan populisme bør imødegås på demokratisk vis.

Det lader til, at det eneste, teoretikerne inden for emnet har kunnet blive enige om, er, at populisme ikke så let lader sig definere. Det er naturligvis ikke tilfredsstillende, hvorfor Müller foreslår en række kriterier, som skal gøre det muligt at afgrænse populismen fra andre politiske fænomener.

Samtidigt gør Müller det klart, at populismen ikke kan reduceres til en ideologisk overbevisning eller socialpsykologiske profiler, som det ellers ofte hævdes af både liberale politikere, meningsdannere og teoretikere. Først og fremmest har populismen en specifik og identificerbar indre logik: Den er ikke blot *anti-elitær*, men nødvendigvis *anti-pluralistisk*. Hvad angår populismens forhold til repræsentation, demokrati og "folket", gælder det grundlæggende, at demokrati og repræsentation ifølge Müller er to forskellige ting, og at populistiske partier ikke principielt er imod repræsentation, men når populistiske partier er i opposition, insisterer de på, at folket lader sig repræsentere af en falsk og korrupt elite. Det bygger på populisternes påstand om at kende "det sande folks" vilje – hvad Müller kalder *moralische Alleinvertretungsanspruch*. Men den forestilling er forfælsket, da "det sande folk" ikke lader sig empirisk fastslå. Derfor må populistiske partier konstruere "det sande folk" ved hjælp af et *moralisches Unterscheidungskriterium* – det vil sige et kriterium, der tydeligt lader én skelne "det sande folk" fra resten (eksempelvis men ikke nødvendigvis etnisk, religiøs eller sprogligt tilhørsforhold). Ydermere undergraver denne forestilling demokratiske processer og institutioner, da befolkningen ikke længere behøves konsulteret, når man påberåber, at man allerede kender "det sande folks" vilje.

Müller udfordrer også den gængse opfattelse af populisme i praksis ved at tilbagevise påstanden om, at populistiske partier kun kan fungere som protestpartier og derfor ikke er i stand til at regere, når de får magten. I stedet, skriver han, regerer populistiske partier ud fra ovennævnte logik: De repræsenterer "det sande folk", hvorfor al opposition og kritik er grundlæggende illegitim. Konkret praktiseres denne anti-pluralisme på tre måder: Infiltration af alle statens sfærer og svækkelse af systemets *checks and balances*;

etablering og sikring af et masse klientel; samt undertrykkelse af et kritisk civilsamfund og presse. I Danmark har dette endnu ikke vist sig at være tilfældet, men illustrative eksempler kan være den tyrkiske præsident Erdogans krig mod den frie presse og civilsamfund, der har medført lukning af en række aviser, fængsling af journalister, og Venezuelas tidligere præsident Chavez, der i sin tid opbyggede et effektivt masse klientel baseret på kontrol over landets olierigdomme. I forlængelse af disse tre metoder kan en populistisk regering søge at ændre landets forfatning i overensstemmelse med deres egen anti-pluralistiske logik og dermed cementere dens magt. Allerede to år efter Victor Orbáns indsættelse som premierminister i 2010 fik Ungarn en ny forfatning, der som et klasseeksempel på en populistisk forfatning, har modtaget hård kritik fra EU-Kommissionen for at undergrave demokratiet ved at fjerne de organer, der skulle kontrollere regeringen.

“ Ved at afgrænse og udelukke populistiske kræfter i den gode morals eller anstændighedens navn gør man brug af den samme form for moralsk eksklusion, som populisternes gør.

Der hvor Müller for alvor adskiller sig fra andre i debatten, er i hans kritik af liberale demokrater for deres måde at imødegå den populistiske fare. Ved at afgrænse og udelukke populistiske kræfter i den gode morals eller anstændighedens navn gør man brug af den samme form for moralsk eksklusion, som populisternes gør. I stedet for at delegitimere (eller ligefrem patologisere) populisternes på et moralsk grundlag, bør liberale demokrater diskutere med dem på et oplyst, faktisk grundlag, der kan punktere populisternes grundlæggende og fejlagtige forestillinger. Desuden står liberale demokrater over for et demokratiets sværeste paradokser, nemlig at spørgsmålet om, hvem der skal inkluderes i demokratiet (*demos*), ikke lader sig afgøre demokratisk. En ren empirisk tilgang til dette paradoks forlader sig på historiske tilfældigheder og har ikke megen styrke over for populisternes moralske og ligefremme tilgang til spørgsmålet. Derfor må man, ifølge Müller, forklare på baggrund af anstændighed og retfærdighed snarere end empiri, hvorfor de mennesker, som populisternes ønsker at ekskludere, alligevel hører til *demos*.

I modsætning til resten af bogen handler den tiende og sidste tese kun om situationen i Europa og går på, at dels er der mange populistes i Europa, og dels overdrives brugen af populismebegrebet af den europæiske elite til at ignorere kritik. En af essayets store kvaliteter er således, at Müller ikke blot tilslutter sig det evige kor af fordømmende eller patroniserende anti-populistes. I stedet forsøger han at finde den rigtige behandling på baggrund af en sagligt stillet diagnose, men hans krav til anti-populisternes adfærd er høje, og man kan frygte, at Müller er overdrevent optimistisk på dette punkt.

Til støtte for sine ti teser nævner Müller utallige historiske og nutidige eksempler fra Europa, Sydamerika og USA, mens Danmark og Dansk Folkeparti nævnes et enkelt sted. Ikke desto mindre spejles den politiske situation i Danmark, hvilket måske burde give grund til selvransagelse blandt danske politikere. Dansk Folkeparti har gået sin sejrsgang i dansk politik ved dels at definere, hvem der ikke hører til i Danmark (et snævert anti-pluralistisk *moralisch Unterscheidungskriterium*), dels ved at beskyldte eliten i både Danmark og Europa for ikke at tage sig af befolkningens ønsker. Samtidigt har partiet af to omgange holdt sig meget tæt til regeringsmagten, men alligevel behændigt undgået selv at blive en del af "eliten". Det har medført et grundlæggende skred i det danske Folketing, hvor resten af partierne groft sagt har delt sig i to grupper: De, der ved at kopiere Dansk Folkepartis dagsorden, forsøger at hægte sig på partiets succes; og de, der udelukker og dæmoniserer Dansk Folkeparti og dermed kun bidrager til partiets legitimitet. Hvis man følger Müllers argumentation, trænger vi til et grundigt opgør med begge sådanne strategier. Alle danske politikere og demokratisk sindede borgere opfordres til at læse Müllers essay, der i øvrigt udkommer på dansk til efteråret. Teksten er skrevet i et ligefremt sprog, og argumentationen opbygges gradvist og systematisk, hvilket gør teksten tilgængelig for alle.

FAKTA

Jan-Werner Müller:
Was ist Populismus?
 Ein Essay, edition
 suhrkamp 2016, 15 €.
 Essayet udkommer på
 dansk d. 11. oktober på
 Informations Forlag.

